

УДК 339.5:330.15(045)

ЦИБУЛЯК А.Г.,
к.політ.н., здобувач кафедри міжнародних фінансів
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ЕКОЛОГІЧНА СКЛАДОВА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА

***Анотація.** Стаття присвячена дослідженню екологічної складової конкурентоспроможності світового господарства. Обґрунтовано вплив екологізації на конкурентні позиції країни на світовому ринку. Доведено важливість і необхідність врахування екологічної складової у формуванні конкурентних переваг країн світової спільноти.*

***Ключові слова:** конкурентоспроможність, екологізація, екологічна складова, екологічна конкурентоспроможність світового господарства, екологічна ефективність.*

Цыбуляк А.Г., к.полит.н., соискатель кафедры международных финансов Института международных отношений Киевского национального университета имени Тараса Шевченко

ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ МИРОВОГО ХОЗЯЙСТВА

***Аннотация.** Статья посвящена исследованию экологической составляющей конкурентоспособности мирового хозяйства. Обосновано влияние экологизации на конкурентные позиции страны на мировом рынке. Доказана важность и необходимость учета экологической составляющей в формировании конкурентных преимуществ стран мирового сообщества.*

***Ключевые слова:** конкурентоспособность, экологизация, экологическая составляющая, экологическая конкурентоспособность мирового хозяйства, экологическая эффективность.*

Tsybuliak A.G., candidate of Political Sciences, researcher of international finance department of the Institute of International Relations of Kyiv National Taras Shevchenko University

ECOLOGY COMPONENT OF THE WORLD ECONOMY COMPETITIVENESS

***Abstract.** The article is devoted to the study of the ecological component of the world economy competitiveness. The influence of ecologization on the competitive position of the country on the world market is substantiated. The importance and necessity of taking into account the ecological component in the formation of competitive advantages of the world countries community is proved.*

***Key words:** competitiveness, ecologization, ecological component, ecological competitiveness of the world economy, ecological efficiency.*

Актуальність проблеми. Глобальний економічний простір характеризується системними трансформаціями, що здійснюють суттєвий вплив на функціонування його учасників. Йдеться, передусім, про зростання рівня конкуренції, зміни у динаміці зовнішньоекономічних операцій, зміщення пріоритетів розвитку геополітичної взаємодії. Не зважаючи на це, для країн світової спільноти важливою метою залишається забезпечення належного рівня конкурентоспроможності, що визначає їх місце на світовій арені.

Разом з тим, перехід світової спільноти до функціонування на засадах сталого розвитку, безперечно, передбачає врахування екологічної складової в реалізації конкурентних переваг суб'єктів світогосподарських відносин. Це актуалізує дослідження екологічної складової конкурентоспроможності країн світу та пріоритетів реалізації економічних переваг екологічно безпечного господарювання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання конкурентних переваг та конкурентоспроможності світового господарства є предметом досліджень зарубіжних та вітчизняних наукових представників. З точки зору аналізу екологічних аспектів цих категорій особливої уваги заслуговують праці таких науковців як Балацький О., Бегін Дж., Буркинський Б., Веклич О., Грищенко В., Дейлі Г., Ерліх П., Корнійчук Н., Мельник Л., Панайоту Т., Портер М., Рікардо Д., Сміт А. та ін. Проте численні аспекти даної проблеми потребують подальшої розробки.

Мета статті – дослідження екологічної складової конкурентоспроможності світового господарства та обґрунтування пріоритетів екологічного розвитку міжнародної економічної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Економічний зміст конкурентоспроможності пов'язаний з категорією конкуренції. Основою для формування конкурентних пріоритетів, ще на думку А. Сміта, виступала забезпеченість країни абсолютною складовою, тобто природними перевагами. Отже, йдеться про екологічну складову конкуренції. Він також наголошував на тому, що конкуренція є свого роду механізмом, який перетворює власний інтерес підприємців на досягнення задоволення інтересів суспільства, що проявляється у скороченні виробництва неякісної, непотрібної ринкової продукції та витісненні з ринку підприємств, які пропонують товари, на які немає попиту. Екстраполюючи цю думку на сучасне розуміння категорії конкуренції,

варто відзначити, що досягнення інтересів суспільства передбачає врахування впливу продукції та умов її виробництва на навколишнє середовище, життя та здоров'я населення. Натомість, Й. Шумпетер важливою складовою конкуренції вбачав застосування сучасних модернізованих технологій, які зазвичай є екологічнозбережними [1]. Л. Вальрас у своїй теорії ринкової рівноваги називав конкуренцію саморегулятором економіки, оскільки вона є одним із чинників встановлення ринкової ціни, при якій немає ні дефіциту, ні надлишкової пропозиції [2]. Зважаючи на екологічні характеристики виробництва товарів та послуг, перенесення шкідливих виробництв за межі країн їхнього продукування, така рівновага вбачається ідеальною перспективою розвитку співпраці країн світової спільноти у напрямі забезпечення еколого-економічної рівноваги. Запропоновані М. Портером п'ять чинників конкуренції в галузі також мають екологічне спрямування, оскільки саме завдяки екологічності може бути забезпечений високий ступінь впливу на споживача [3].

Зазначене вище дозволяє пов'язати конкуренцію та екологічність її проявів у двох напрямках. З одного боку, конкуренцію на сучасному етапі розвитку глобального економічного простору слід розглядати як форму суперництва між суб'єктами світового ринку, що виникає у процесі їхньої взаємодії, спрямована на досягнення цілей міжнародної економічної діяльності й ґрунтується на перевагах екологічного характеру. Йдеться, насамперед, про такі переваги, як екологічність виробництва, екологічність сировини, екологічні характеристики продукції, екологічність утилізації тощо. З іншого боку, термін "екологічна конкуренція" варто застосовувати у випадку змагання між виробниками продукції з виключними екологічними характеристиками. Зважаючи на це, конкурентоспроможність світового господарства варто розуміти як здатність його суб'єктів задовольняти економічні потреби світового ринку в продукції, що володіє екологічними характеристиками, забезпечуючи при цьому високий рівень відповідності екологізаційним вимогам господарювання. У такому випадку екологічна конкурентоспроможність товару буде відображати його вплив на довкілля. Серед екологічних факторів, що визначають конкурентоспроможність, слід виділити: екологічні умови навколишнього середовища; співвідношення попиту та пропозиції на екологічні товари і послуги; екологічні параметри господарської діяльності; інвестиційну привабливість, засновану на екологічній детермінанті; ступінь сформованості організаційних економіко-екологічних механізмів тощо. Узгодження параметрів конкурентоспроможності вимагає їхньої відповідності низці напрямів формування екологічно безпечного розвитку економічної взаємодії, а саме ускладнення методів конкурентної боротьби з урахуванням екологізаційних вимог; необхідність узгодження напрямів конкурентного розвитку із загальнопланетарними цілями розвитку людства; залежність від екологічних показників розвитку суб'єкта господарювання.

Узагальнюючим показником конкурентоспроможності країн світу є індекс глобальної конкурентоспроможності, глобальне дослідження країн світу за показником економічної конкурентоспроможності та утворення рейтингу на основі отриманих результатів. Він значною мірою залежить від ефективності використання наявних у країні ресурсів, що в кінцевому підсумку зумовлює його залежність від глобального ресурсного потенціалу. Цей індекс має взаємодіяти з індексом екологічної ефективності, а також рівнем застосування інноваційних екологічно обґрунтованих технологій, що дозволяють, зокрема, продукувати високотехнологічні товари. Індекс екологічної ефективності – це метод кількісного оцінювання та порівняльного аналізу показників екологічної політики країн світу, який ранжує країни за результативністю в декількох категоріях, які об'єднуються в дві групи: життєздатність екосистеми та екологічне здоров'я.

Таким чином, вбачається інформативним дослідити індекс конкурентоспроможності в динаміці протягом 2009-2016 рр. Для країн-лідерів за значенням цього індексу має місце наступна ситуація (див. рис. 1):

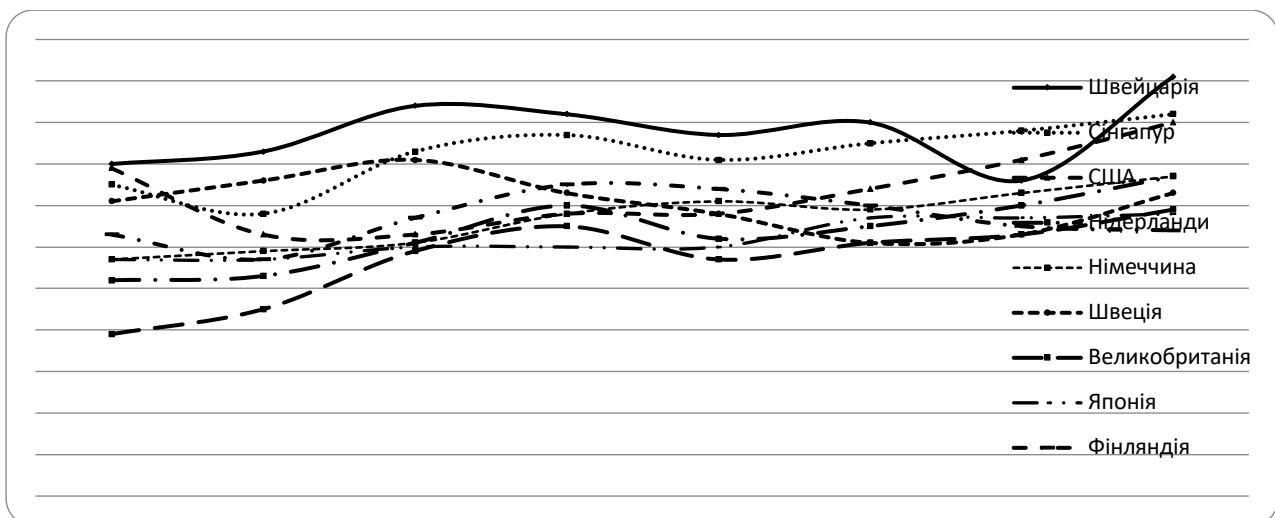

Рис. 1. Динаміка зміни індексу конкурентоспроможності країн-лідерів (за показниками 2016 р.) у 2009-2016 рр. [4]

Рейтинг глобальної конкурентоспроможності 2016 року очолили Швейцарія, Сінгапур, США, Нідерланди, Німеччина, Швеція, Велика Британія, Японія, Гонконг і Фінляндія [4]. Динаміка індексу глобальної конкурентоспроможності окремих країн із найнижчими показниками у 2009-2016 рр. представлена на рисунку 2:

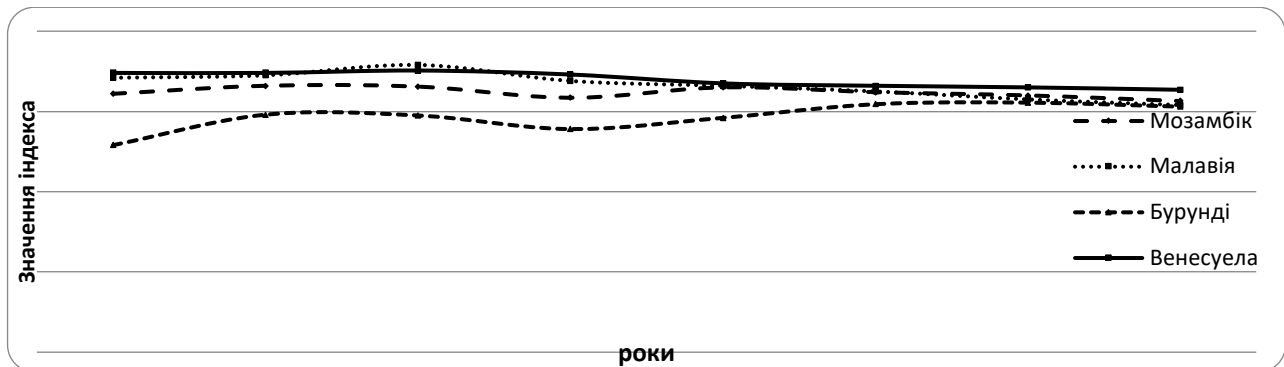

Рис. 2. Динаміка зміни індексу конкурентоспроможності окремих країн із найнижчими показниками у 2009-2016 рр. [4]

Таким чином, найнижчі індекси характерні для Венесуели, Бурунді, Малаві та Мозамбіку. Ранжування країн за значенням індексу екологічної ефективності дає підстави стверджувати, що прямої відповідності між ним та попереднім показником немає, оскільки найбільш конкурентоспроможні країни не обов'язково обіймають перші позиції за результатами аналізу їхньої екологічної ефективності [4, 5] (див. табл. 1):

Таблиця 1

Відповідність рейтингів окремих країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності та екологічної ефективності

Країна	Місце в рейтингу екологічної ефективності	Місце в рейтингу глобальної конкурентоспроможності
Швейцарія	16	1
Сінгапур	14	2
США	26	3
Нідерланди	36	4
Німеччина	30	5
Швеція	3	6
Велика Британія	12	7
Японія	39	8
Фінляндія	1	10

Отже, більшість країн із високим значенням першого індексу, серед яких Нідерланди, Німеччина, США та Японія, за рівнем екологічної ефективності мають гірші показники. Причини цього слід вбачати передусім у високому рівні розвитку промисловості, а також особливостях організаційного, законодавчого характеру, які формують стійкі конкурентні позиції на світовому ринку.

Суттєвий вплив на екологічну конкурентоспроможність має також частка в глобальному експорті високотехнологічної продукції. Так, Сінгапур та Швейцарія, що обіймають перші позиції в рейтингу конкурентоспроможності, лідирують за значенням частки високотехнологічних товарів у загальних обсягах експорту (див. рис. 3):

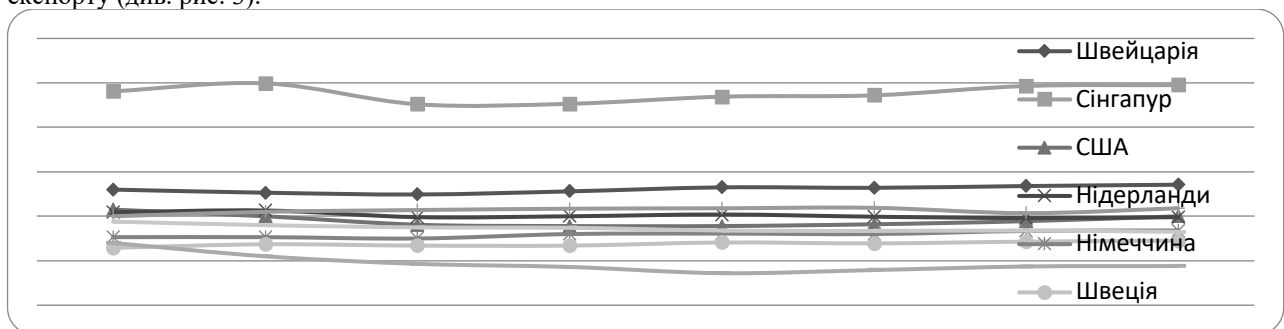

Рис. 3. Частка експорту високотехнологічних товарів у загальному обсязі експорту окремих країн у 2009-2016 рр., % [6]

Серед розглянутих країн найнижчі значення цього показника характерні для Швеції та Фінляндії. В цілому аналізовані країни у 2009-2016 рр. мають позитивні темпи зростання експорту високотехнологічної продукції (лише для Сінгапуру характерною була деяка дестабілізація в цьому напрямі в 2011-2012 рр. Для більш детального аналізу екологічної складової доцільно виділити ті детермінанти індексу конкурентоспроможності, які були визначальними в 2016 році для Сінгапуру та Швейцарії. Так, найтісніший зв'язок з екологізаційними аспектами розвитку системи господарювання мають такі показники, як інфраструктура, макроекономічна стабільність, система охорони здоров'я та рівень технологічного розвитку. З одного боку, окремі з них найбільше впливають на навколишнє середовище (інфраструктура), з іншого – від їхнього ефективного розвитку залежить рівень екологізації суспільства та господарських процесів, що відбуваються в країні (технологічний фактор, показники здоров'я населення) (див. рис. 4):

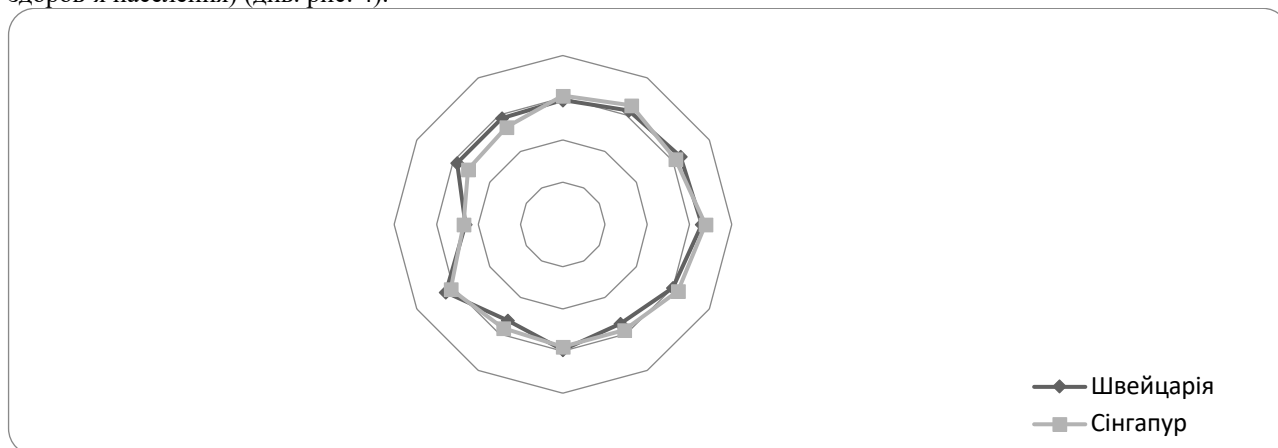

Рис. 4. Аналіз складових індексу конкурентоспроможності Швейцарії та Сінгапуру, [4].

Аналіз зазначених показників дозволяє нам виокремити ті складові господарювання, які, з одного боку, визначають конкурентні позиції суб'єктів світового ринку, з іншого – тісно пов'язані з екологічними характеристиками розвитку глобального економічного простору. Зважаючи на це, перспективи трансформації екологічної складової конкурентоспроможності формуються під впливом загальних умов та викликів розвитку людства. Унаслідок цього їхнє формування здійснюється в умовах необхідності узгодження екологічних інтересів країн світової спільноти із загальнопланетарними екологічними вимогами. Ідеться про вплив цих пріоритетів на екологічні засади розвитку зовнішньоекономічних відносин кожної країни. Вони залежать, передусім, від загальних макроекономічних показників розвитку світового господарства та окремого його суб'єкта. При цьому ступінь замученості до економічної взаємодії та рівень конкурентоспроможності визначають не тільки детермінанти розвитку міждержавної співпраці, а й ступінь відповідальності за її екологічні наслідки. Реалізація екологічної складової конкурентоспроможності залежить від рівня економічного розвитку країн світового співтовариства. Чим вищий рівень розвитку, тим більше інструментів екологічного захисту вимагається і тим більше можуть різнитися темпи зростання рівня екологізації та економічного розвитку.

В цілому можливості формування та ефективної реалізації екологічної складової конкурентоспроможності тісно пов'язані з комплексом факторів соціально-економічного та виробничо-технологічного спрямування, зокрема, рівнем витрат на дослідження та розроблення, зокрема в аспекті їхнього екологічного спрямування, кількістю населення та витратами на охорону здоров'я, ступенем залучення країн до торгівлі екологічними товарами та послугами, рівнем розвитку екологічних інновацій тощо.

Висновок. Конкурентоспроможність світового господарства на сучасному етапі цивілізаційного розвитку людства, що усвідомлює важливість і необхідність вирішення глобальної екологічної проблеми, має тісний зв'язок з екологічними компонентами її забезпечення. Подальшими орієнтирами реалізації екологічної конкурентоспроможності слід вважати запобігання забрудненню довкілля під час проектування та розроблення нової продукції та послуг; розроблення та впровадження сучасних високоефективних інноваційних технологій із мінімальним впливом на довкілля; раціональне використання природних ресурсів планети при забезпеченні власних економічних інтересів; скорочення споживання енергоносіїв, зокрема за рахунок використання альтернативної енергетики; забезпечення пропорційності соціально-економічної та екологічної політики на різних рівнях розвитку виробничо-господарського простору.

Список використаних джерел

1. Вальрас Л. Элементы чистой политической экономии / Л. Вальрас. - М.: Изограф, 2000. - 448 с.
2. Шумпетер Й. Теория экономического развития / Й. Шумпетер. - М.: Директмедиа Паблишинг, 2008. - 401 с.
3. Портер Е. Майкл. Конкурентная стратегия. Методика анализа отраслей и конкурентов; Пер. с англ. – Альпина Бизнс Букс, 2005. – 454 с.
4. The global competitiveness report 2016-2017. – World Economic Forum. – Geneva - 2017. – 400 p.
5. Environmental performance index. Country Rankings. [Electronic resource]. – Accessed mode : <http://epi.yale.edu>
6. UNCTAD Handbook of Statistics. – 2016 [Electronic resource]. – Accessed mode : <http://www.unctad.org>.